

var gode (Danske Mag. 3 R. VI (1860), 306 f., 323), og at der i for-aaret 1546 udstedtes kornudførselsforbud, der motiveredes med udenlandske købmænds store opkøb og deraf følgende dyrtid og kornmangel. I August 1546 udvidedes det til at omfatte næsten al anden fetaille. Dette nye forbud motiveredes ligeledes med den store dyrtid. Da det atter i for-aaret 1547 ophævedes hedder det i det aabne brev herom, at der nu atter var rigeligt med korn og anden fetaille i riget (Danske Mag. 4 R. I (1864), 196 f., 226 f. og 288 f.). Det synes dog ikke, som om dette sidste udførselsforbud skyldtes udbredt misvækst i selve Danmark. Tilsvarende havde Lübeck i aarene 1545—47 dyrtid og kornmangel (Getreidepolitik, 55).

Bogens indledende afhandling »Erik XIV og Europa« og dens øvrige stykker — bl. a. Elisabetansk hofteater i svensk belysning, Nordeuropæiske praktiker, Erik XIV og Island og hemmelig skrift — spænder over et vidt felt og er alle prægede af deres forfatters alsidige kultur og overlegne kendskab til den behandlede tidsperiode. De bærer vidnesbyrd om, at Erik XIV var i langt højere grad vesteuropæisk orienteret end hans samtidige paa den danske trone, Frederik II.

Astrid Friis.

Det skrift om »Gottland 1690—1720. Studier rörande några centrala demografiska och ekonomiska problem under nödår och krigstid« (240 sider), for hvilket Gunnar Kellgren — der tidligere i en række afhandlinger og artikler har behandlet gotlandske forhold i samme periode — 1942 erhvervede doktorgraden ved Stockholms Högskola, maa i væsentlige henseender karakteriseres som et elevarbejde af Eli F. Heckschers økonomisk-historiske skole. Forf. støtter sig i det hele til de synspunkter og resultater, som Heckscher har fremlagt i »Sveriges ekonomiska historia« og andre værker, men fremhæver betydningen af at uddybe billedet ved skildringer af de enkelte svenske landskabers vilkaar i den store nordiske krigs tid. Naar han i denne forbindelse hævder, at studier over Gotlands forhold vistnok vil være særligt lønnende, »enär detta ölandskap så att säga bildar en sluten försörjningsenhet, där man alltså av allt att döma tydligt borde kunna iakttaga verkningarna av tidens ekonomiska störningar« (s. 2), er rigtigheden af denne argumentation dog ikke umiddelbart indlysende. Naar undtages misvæxtaar og pest og andre epidemier, synes det overvejende agrariske gotlandske samfund at være forblevet relativt uberørt af de forstyrrelser, som ramte andre svenske egne næringsliv. Der er altsaa tale om en ret særegen, ikke

nogen typisk udviklingsgang. Det for ikke specielt gotlandsk interesserede mest interessante af Kellgrens forskningsresultater er paavisningen af, at misvæxtaarene 1696—98 medførte en betydeligt større dødelighed end pesten 1710—12 og den langvarige krig, i hvilken Gotland kun deltog direkte ved sine to baadsmandskompagnier og tre russiske angreb, som ikke kostede mange menneskeliv, og at øen i krigsaarene 1700—1720 som følge af gunstige landbrugskonjunkturer havde et fødselsoverskud paa 19,6 ‰ i aarligt gennemsnit — langt større end noget andet undersøgt svensk landskab og end fødselsoverskudet paa Gotland selv i fredsperioden 1721—51. I øvrigt vækker afhandlingens befolkningsstatistiske beregninger stedvis nogen skepsis hos læseren. De øvrige afsnit — om samfundets sociale struktur, landbrug og jordfordeling, handel og skibsfart, ødegaarde og skatteforhold — synes at hvile paa grundige kildestudier og tegner billedet af et overvejende bondesamfund — Visbys borgere spillede i denne periode ikke nogen dominerende rolle over for landsbygden — med ret jævn ejendomsfordeling, som kun i uaar behøvede kornimport udefra og i gode aar kunde exportere lidt korn (rug og byg) ved siden af sine staaende exportprodukter: trælast, tjære, kalksten, kalk, kødvarer, uld og sandstensblokke og -plader (den sidstnævnte exportvare udgjorde dog kun en ringe del af den samlede exportværdi), og som ind i 18. aarh. aflagde vidnesbyrd om sit tilbageblevne konsumtionsstade ved den høje procent (30—40), som importen af salt udgjorde af den samlede importværdi i sammenligning med det øvrige Sverige (saltimporten her kun ca. 10 ‰).

For danske læsere har det interesse, at der efter Gotlands adskillelse fra Danmark vedblev at finde en betydelig skibsfart sted mellem øen og havne i Danmark og Hertugdømmerne, især København, Aabenraa, Sønderborg, Eckernförde o. a. byer i Slesvig og Holsten. 1694, 1696 og 1698 gik henholdsvis 43,6, 52,7 og 43 ‰ af de fra øen afsejlende skibe til dansk omraade. 1704, 1707 og 1711 var henholdsvis 60, 62 og 43 ‰ af de udklarerede skibe hjemmehørende i dansk havn. Værdien af de til danske havne førte ladninger (som det synes, fortrinsvis træ, kalksten og kalk) laa dog væsentlig under værdien af exporten til Lübeck og andre nordtyske byer; fra Lübeck fik Gotland ogsaa hovedparten af sin import af salt og kolonialvarer. For exporten af gotlandsk tjære vestværts gennem Sundet synes Brømsebrofreden at have haft den følge, at den svandt stærkt ind (jvf. N. E. Bang: Tabeller II, 1922) til fordel for en øget export til de nordtyske havne.

H. Rosman (Gotlands handelsförbindelser på 1600-talet, Rig, bd. 13, 1930) har oplyst, at der i de første tiar af 17. aarh. fandt nogen indvandring sted til Gotland fra Hertugdømmerne (sml. den samtidige udvandring herfra til Norge). Det fremgaar ikke af Kellgrens bog, om der kendes senere eksempler paa indvandring af denne art.

Man kan lejlighedsvis i akademiske historiske — ikke mindst økonomisk-historiske — afhandlinger træffe ret snurrede udtryksmaader. Her er et par eksempler fra Kellgrens disputats: »I Visby stad utgjorde tjänarna c:a 25 % av de mantalsskrivna, vilket betyder, att var fjärda individ av stadens mantalsskrivna inbyggare tillhörde denna befolkningsgrupp» (s. 87). — »För sin transmarina handel och för sina förbindelser med yttervärlden var Gotland helt och hållet hänvisat till sjöfarten» (s. 145). — Flera kunde anføres.

Bogen har (s. XIX) en ret fyldig liste over »Rättelser och tillägg». Mon ikke totalarealangivelsen for præstegaarden i Dalhem: 24 tunnland (s. 108) burde være korrigeret her?

C. O. Bøggild-Andersen.

Erik Lundberg sluttede i 1932 en artikel i Rig om *Nyare forskning över svensk byggnadshistoria* med at ønske samlede fremstillinger ved siden af de mange detailundersøgelser. Han var utilfreds med, at man udelukkende studerede formudviklingen, og vilde ogsaa søge tilknytning til den kulturhistoriske videnskab, og »givetvis ha vi härvid mycket att lära oss av den rena etnologiens repræsentanter» (Rig 1932, s. 118).

Nu foreligger hans egen samlede fremstilling: *Byggnadskonsten i Sverige under medeltiden 1000—1400* (Sthlm. 1940, 640 Sider). For et dansk historisk forum har den ikke alene interesse, fordi svensk middelalderarkitektur i de tidligere danske provinser jo ogsaa er dansk, men ogsaa fordi den er bygget op efter synspunkter, der kan gøre det lettere for historikeren at bruge middelalderlig kunsthistorisk og arkæologisk stof som kildemateriale. Dette være sagt uden at dele Lundbergs irritation over detailundersøgelserne, en irritation, der dog vist heller ikke bunder saa dybt.

Bogen har ganske vist sine fejl. Den er tyk som en vejviser, og skønt den ser ud som en haandbog, kan den dog alligevel ikke bruges som saadan, ja maa oven i købet anvendes med forsigtighed, for den gaar ofte mod andres resultater, og da noterne er ret sparsomme, og der ikke er nogen bibliografi, kan det være